

Türkiye’de Kapsayıcı, Eşitlikçi ve Sürdürülebilir bir Ekonomi için Taleplerimiz

KEFA-Kadın Emeği Çalışan Feminist Araştırmacılar*
8 Mart 2022

Ekonomik kriz, makroekonomik istikrarsızlıklar ve kötü yönetim toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştiriyor!

Kadınlar geçinmiyor, barınmıyor, ısınmıyor, düzgün işlerde çalışmıyor, bakım hizmetlerine erişemiyor, emekli olamıyorlar!

Türkiye ekonomik alanda küresel ölçekte en derin toplumsal cinsiyet uçurumlarına sahip ülkelerden biri olmaya devam ediyor. OECD ülkeleri içerisinde kadınlar ve erkekler arasındaki gerek istihdama katılım oranı gerekse ücretsiz emeğe ayrılan zaman açısından uçurumun en yüksek olduğu ülke Türkiye. 2020 yılında başlayan ve yaygınlaşan Covid-19 salgınıyla bu uçurumlar daha da derinleşti. Okulların kapanması, sağlık, eğitim, sosyal hizmetler ve ev hizmetlerine erişimdeki kısıtlar, hijyen ve hasta bakımı açısından artan gereksinimler gibi karantina ve evde kalmaya yönelik önlemler nedeniyle ev içi ücretsiz emeğe olan talepte bugüne kadar benzeri az görülen bir yükseliş gerçekleşirken, bu yükün önemli bir kısmı kadınların ev içinde artan çalışma saatleri ile karşılandı. Mayıs 2020’de yapılan bir saha araştırması evli çiftlerde ortalama %80 artan ev işleri ve bakım hizmetine harcanan çalışma saatlerinin en az üçte ikisinin (%67’sinin) kadınlar tarafından karşılandığını gösterdi.¹

Türkiye’deki makroekonomik göstergeler yoksulluğu ve sosyoekonomik eşitsizlikleri toplumsal cinsiyet ekseninde daha da derinleştirici yönde ilerliyor. Para politikalarının yönetimi ciddi sorunlarla karşı karşıya. Faiz indirimleri Türk Lirasında kaygı uyandırıcı bir değer kaybına yol açtı. Kurlar hem üretimde gerekli hammadde ve ara mallarının fiyatlarını hem de hane tüketimi için vazgeçilmez önemde olan gıda, ilaç ve enerji fiyatlarını çok büyük oranda arttırarak enflasyonu hızlandırdı. Fiyat artışları, kur dalgalanması ve ekonomik belirsizlikler nedeniyle ithalatta yaşanan gecikmeler gıdaya, ilaca ve temel insani tüketim maddelerine erişimi zorlaştırarak ve hatta imkansızlaştırarak insani bir krizin sinyallerini veriyor. Kira artışları 2020 sonbaharından itibaren barınma konusunu her zamankinden çok daha derin bir soruna dönüştürdü.

Merkez Bankasının faiz indirimi ekonomik güvensizlikler nedeniyle diğer faiz kanallarına yansımada. Bu durum kamu borçlanmasında risk primlerinin ve borçlanma faizlerinin artmasına neden oluyor. Bunun sonucunda faiz ödemelerini içeren borç yükü artıyor. Enerji fiyat artışlarını kontrol etmeye dönük sübvansiyon, maaş artışları ve kredi mekanizmalarının canlandırılması yoluyla maliye politikası, harcamaları artırıcı yönde uygulanırken, harcamaların etki değerlendirmesinin yapılmaması kaynakların etkin kullanımını engelliyor. Birbiriyle çelişen para

---

* Bu politika notu [Kadın Emeği çalışan Feminist Araştırmacılar KEFA](http://www.kefaweb.org/tr/) grubu üyeleri tarafından hazırlanmıştır (<http://www.kefaweb.org/tr/>). KEFA üyeleri tarafından Kasım 2021’de EŞİK Platformu için hazırlanan [Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Ekonomi Politikaları üzerine bir Not](https://esikplatform.net/kategori/nafaka-raporlar-arastirmalar/) temel alınarak, kapsamı genişletilmiş ve güncellenmiştir (bkz: <https://esikplatform.net/kategori/nafaka-raporlar-arastirmalar/>).

¹ İlkaracan ve Memiş (2021). “Transformations in the Gender Gaps in Paid and Unpaid Work during the COVID-19 Pandemic: Findings from Turkey”, Feminist Economics, Vol.27 (1-2), March 2021, pp: 288-309.

ve maliye politikaları orta vadede finansal olarak sürdürülemez bir büyüme modeline ve gelecek nesillerin refahından çalınmasına yol açıyor. Enflasyon ve kurda öngörülemez artışlar yatırım ortamını da olumsuz etkiliyor ve ekonomik büyümenin istihdam yaratma kapasitesini kısıtlıyor.

Bu makroekonomik durum kadın-erkek herkes için olumsuz olmakla birlikte, ekonomik açıdan daha kırılgan olan düşük gelirliler ve kadınlar için daha da büyük tehlikeler içeriyor. Gıdaya, ilaca, sağlık hizmetlerine ve barınmaya erişimde yaşanan kriz özellikle bakım hizmetleri ve gıda temini ve yemek yapmak gibi haneye ait diğer işleri üstlenen kadınların yaşam koşullarını daha da zorlaştırıyor. Kadınların işgücüne katılımı önündeki engeller devam ediyor. Kadınların %30-34 bandında seyreden düşük işgücüne katılım oranı, son yıllarda %14'ün altına inmeyen kadın işsizliği ve özellikle de %30'lar düzeyinde seyreden genç kadın işsizliği alarm veriyor.² İstihdamdaki kadınların yadsınamayacak kısmı ise kayıtdışı, düşük ücretli, işyerinde şiddet ve taciz riskinin bulunduğu koşullarda çalışıyor. Cinsiyete dayalı ücret açığı ortalama %16 düzeyinde. Ücret eşitsizliği, yaş arttıkça daha da derinleşiyor. Bu ücret açığı, kayıtdışı çalışanlarda sigortalı çalışanlara göre yaklaşık iki kat daha yüksek düzeyde.³ Sanayi kentlerinin gecekondualarında fason araçları tarafından sefalet düzeyindeki günlük ücretlerle istihdam edilen yerli ve göçmen kadın işçiler hem sosyal korumadan hem de iş güvencesinden yoksunlar.

Neoliberal politikalar sonucunda hızla çözülen tarım sektöründe daha çok kadınlar çalışıyorlar. Ne var ki tarımsal üretimi sırtında taşıyan kadınların pek çoğu sosyal güvenceden ve hatta ücretten yoksun biçimde çalışıyorlar. Mazot ve tarımsal girdi fiyatlarındaki yükseliş kırsal kadınları ekonomik açmaza sürüklediği gibi, bu durum, beslenmek için tarım ürünlerine muhtaç olan tüm nüfusun geleceğini tehdit ediyor. Mevcut durumda yoksulluk ve yoksunluk⁴ riski daha yüksek olan kadınlar için, onları ikincil işgücü konumlarından işgücü piyasasına çekecek miktarda ve kalitede istihdam yaratan, yaratılan istihdamın insana yararlı ve çevreye zarar vermeyen (emisyonları düşük) işlerden oluştuğu, eşitlikçi bir ekonomik büyüme stratejisi büyük önem taşıyor. Ancak böyle bir büyüme stratejisiyle istihdamdaki kadınların koşulları iyileşir, işgücü piyasasına bağlılıkları güçlenir, ayrıca ücretli bir işte çalışmayan kadınlar için istihdama çekim kuvveti oluşur. Ayrıca kadınların bakım ekonomisindeki konumları gereği sosyal bakım hizmetleri başta olmak üzere kamu tarafından sunulan hizmet ve destekleri geliştirmek için yeterli kamu kaynaklarının bulunup bulunmaması, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin seyrini doğrudan etkiler. Riskli ve öngörülemez bir makroekonomik ortamda gelir bölüşümünde eşitsizliği derinleştiren büyüme kamu kaynaklarını olumsuz etkiler ve mali harcamaların kısıtlanmasını gerektiren kadınlar için erkeklere göre ek olumsuz sonuçlar doğurur.

Bu arka plana dayalı olarak, Türkiye'de hak temelli bakış açısını benimseyen, şeffaf, toplumsal cinsiyet eşitliğini amaçlayan ekonomi politikalarıyla duruma müdahale bugün her zamankinden daha da acil. Bu politika notu özellikle makroekonomi, bakım ekonomisi ve işgücü piyasalarında iş ve iş-dışı yaşam dengesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği için öncelikli müdahale noktalarını saptamayı ve öneriler getirmeyi amaçlıyor. Türkiye için bu notta yer alan feminist politika

² TÜİK (2022), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Kasim-2021-45641>

³ ILO ve TÜİK (2020) https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_757032/lang--tr/index.htm

⁴ *Yoksunluk*, yoksulluktan farklı olarak, insanca bir hayat yaşayabilmek için temel yapabilirliklerden mahrum olmaktır (Sen ve Nussbaum). Türkiye'de pek çok kadın yoksulluk sınırı üzerindeki bir hanede yaşasa da, kendine ait bir geliri olmadığı, hanenin gelir getirici işlerde çalışan ya da iş dışı gelire sahip diğer (erkek) bireylerine bağımlı ve toplumsal cinsiyet rollerine dayalı kısıtlarla karşı karşıya olduğu için yoksun konumda.

önerilerinde Avrupa Kadın Lobisi tarafından da benimsenen Mor Ekonomi modeli⁵ ve Birleşmiş Milletlerin salgın ile derinleşen eşitsizlikleri önleme hedefiyle 2021’de açıkladığı Yeni Bir Sosyal Sözleşme ve Yeni Küresel Anlaşması⁶ başlangıç çerçevesi oluşturuyor.

Uluslararası Arka-Plan: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Hedefleyen Bir Sosyoekonomik İyileşme Çağrısı

BM Kadın Birimi ve BM Kalkınma Programının açıklanan yeni verilerine göre, Covid-19 krizi kadınlar için yoksulluk oranını önemli ölçüde artıracak ve yoksulluk içinde yaşayan kadınlar ve erkekler arasındaki uçurumu genişletecek. Kadınlar için yoksulluk oranının 2019 ile 2021 arasında yüzde 2,7 oranında azalması bekleniyordu, ancak tahminler şimdi salgının kriz etkileri nedeniyle yüzde 9,1’lik bir artışa işaret ediyor. Salgın genel olarak küresel yoksulluğu derinleştirirken, kadınların ve özel olarak üreme çağındaki kadınların daha da olumsuz şekilde etkileneceği tahmin ediliyor. 2021 yılına kadar aşırı yoksulluk içinde yaşayan (günde 1,90 ABD doları veya daha azıyla geçinen) 25-34 yaş arası her 100 erkeğe karşılık 118 kadın olacağı ve bu açığın 2030 yılına kadar 100 erkeğe karşılık 121 kadına yükselmesi bekleniyor.⁷

Birleşmiş Milletler 2021’de salgına ve öncesindeki eşitsizliklere çözüm olarak, herkes için eşit fırsatlar yaratan ve herkesin hak ve özgürlüklerine saygı duyan Yeni Bir Toplum Sözleşmesi ve Yeni Küresel Anlaşma çağrısında bulundu ve geleceğe yönelik daha adil ve sürdürülebilir bir yol için somut öneriler sundu. COVID-19 salgınından sonra toparlanmanın ancak toplumsal cinsiyet eşitliğini hedefleyen bir sosyoekonomik iyileşme ile olabileceğini ve toplumsal cinsiyet eşitliğindeki gerilemeleri durdurmak ve daha kapsayıcı, adil toplumlar inşa etmek için toparlanma çabalarının buna göre değiştirilmesi gerektiğini vurguladı. Sunduğu somut öneriler arasında aşağıda sıralanan önemli hususlar yer aldı:

- *Sağlık, sosyal koruma ve eğitim başta olmak üzere, asgari ve temel düzeydeki ekonomik ve sosyal haklardan yararlanılması için gerekli olan kaliteli kamu hizmetlerine mevcut kaynakların azami düzeyde tahsis edilmesinin sağlanması;*
- *Hem ücretli hem de ödenmeyen bakım hizmetlerinin ekonomik değerinin tanınması ve kabul edilmesi;*
- *Kadınların aile içinde eşit hak ve sorumluluklarının güvence altına alınması ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini pekiştiren kalıp yargıların ve uygulamaların ortadan kaldırılması;*
- *Çoklu ve kesişen ayrımcılık biçimleri ile karşı karşıya kalan kadınların ekonomik özgürlüğünü koruyan ve geliştiren salgın önlemlerine öncelik verilmesi;*
- *En geride kalanları gözetilerek adil, artan oranlı vergi politikalarının benimsenmesi;*
- *Yüksek borç yükü olan devletlerin, toplumsal cinsiyete duyarlı kamu hizmetlerine ve ekonomik toparlanmaya yatırım yapabilme olanaklarını artırmak için mali alanlarının uluslararası işbirliği yoluyla genişletilmesi ve desteklenmesi;*

⁵ European Women’s Lobby EWL: <https://womenlobby.org/Purple-Pact-It-s-Time-for-a-Feminist-approach-to-the-Economy>

⁶ <https://www.un.org/sustainabledevelopment/a-new-social-contract-for-a-new-era/>; Türkçe çevirisi için bakınız Koyuncu ve Memiş (yayınlanacak).

⁷ UNDP (2021): <https://www.undp.org/press-releases/covid-19-will-widen-poverty-gap-between-women-and-men-new-un-womenand-undp-data>.

- Önerilen kemer sıkma politikalarının ve borç yönetimi gibi önlemlerin insan hakları üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi;
- İyileşme önlemleriyle ilgili kararlara sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinin, kadınların, kız çocuklarının katılımının sağlanması ve korunması;
- Herkesin ekonomik, sosyal ve kültürel haklar da dahil olmak üzere insan haklarının ihlali durumunda adalete ve etkili bir çözüme erişimlerinin sağlanması.

Eşitsizliklere, İşsizliğe ve Yoksulluğa Karşı Bir Politika: Bakım Ekonomisine Yatırımlar

Kadınların hane içinde eşit hak ve sorumluluklarının güvence altına alınması ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini pekiştiren uygulamaların ortadan kaldırılması için bakım hizmetlerinin sadece kadınlara ait bir sorumluluk olarak görülmekten çıkması gerekiyor. Bunun için bakım ekonomisine müdahaleler her şeyden önce Birleşmiş Milletler tarafından benimsenen 3R yaklaşımı ile ele alınmalı: Ücretsiz bakım emeğini Tanı, Azalt ve Yeniden Bölüşümünü Sağla.⁸ Sonucu strateji, ücretsiz bakım emeğinin hane içinde kadınlar ve erkekler arasında yeniden bölüşümünün yanı sıra özel alandan/hane içinden kamusal alana aktarılması, ücretli emek aracılığıyla yerine getirilerek yeniden bölüşümü olarak da yorumlanmakta. Bu yaklaşım, kadınların ücretsiz bakım emeğine bağlı zaman kısıtlarını hafifleterek, işgücüne (ayrıca eğitim ve siyaset de dahil kamusal alana) katılımlarını desteklemeyi hedefliyor. 3R yaklaşımı daha sonra ücretli bakım emeğine hak ettiği değerin verilmesi ve temsiliyetinin sağlanması boyutlarını da içerecek şekilde genişletilerek 5R olarak tanımlanmıştır.⁹ 5R stratejisine dayalı olan *Mor Ekonomi* modeli öncelikli iki müdahale alanı olarak sosyal bakım hizmetlerinin nicelik ve nitelik olarak geliştirilmesini ve işgücü piyasasının iş ve iş dışı yaşam dengesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği içinde düzenlenmesini öngörür.

Bu çerçevedeki politika müdahalelerinin toplumsal cinsiyet eşitliğinin ötesinde hem kadınlar hem erkekler için yeni istihdam yaratma, işsizliği ve yoksulluğu azaltma, kapsayıcı büyümeyi destekleme gibi makroekonomik hedefler açısından da önemli çarpan etkileri var. Son dönemlerde başta Türkiye’de olmak üzere değişik ülke verileriyle gerçekleştirilen bir seri uygulamalı araştırma, bakım ekonomisini destekleyen hizmetler altyapısını geliştirmek için yapılan kamu harcamalarının gerek sosyal bakım hizmetleri sektöründe gerekse sektörün ara girdilerini satın aldığı diğer sektörlerde yüzbinlerce yeni iş yaratma, özellikle de kadınlar için yeni işler ve gelir yaratma ve yoksulluğu azaltma potansiyeline sahip olduğunu gösteriyor.¹⁰

Türkiye verileriyle yapılan bir araştırmaya göre sadece okul öncesi çocuk eğitim ve bakım hizmetleri sektöründe, OECD ortalamasını yakalayacak biçimde kamu harcamalarının artırılması durumunda sektörün kendisinde ve bağlantılı diğer sektörlerde en az 750 bin civarında yeni iş yaratılacak. Bu işlerin %73’ünde kadınların istihdam edileceği, görece yoksulluğun yüzde 1,5 puan düşeceği tahmin ediliyor. Aynı miktardaki kamu harcamasının fiziksel altyapı/inşaat sektörüne

⁸ Recognize, Reduce and Redistribute unpaid work

⁹ Revalue paid care work and ensure its Representation

¹⁰ ILO 2018: Care Work and Care Jobs for the Future of Work, 5. Bölüm (<https://www.ilo.org/global/topics/care-economy/care-for-fow/lang--en/index.htm>); UN Women ve ILO 2021: A Guide to Public Investments in the Care Economy (https://www.ilo.org/employment/Whatwedo/Publications/WCMS_767029/lang--en/index.htm).

yönlendirilmesi durumunda ise sadece 290 bin yeni iş yaratılacağı, bu işlerin sadece %6'sında kadınların istihdam edileceği, yoksulluktaki azalmanın ise yüzde 0,5 puanla kısıtlı kalacağı öngörülmüyor.¹¹

Aynı şekilde Türkiye için sosyal bakım hizmetlerindeki açığın kapatılması için gerekli maliyet ve kamu harcamalarında bu yönde bir tahsis yapılması durumunda yaratılacak istihdam hesaplandı. Buna göre:

- Türkiye genelinde eğitim hizmetlerindeki açık (erken çocukluk bakım ve okul öncesi eğitim, ilk ve orta öğretim dahil olmak üzere) 5,8 milyon çocuk/öğrenci. Bunun yatırım maliyeti (2020 fiyatları ile) 98,5 milyar TL, GSYH'ye oranı %2,28. Sağlık hizmetlerindeki açık (uzun dönemli bakım da dahil olmak üzere) 303 bin personel, gerekli yatırım tutarı 52,9 milyar TL, GSYH'ye oranı %1,23.
- Bu ölçekteki kamu harcamalarının sosyal bakım hizmetleri sektörüne yönlendirilmesi ile eğitim ve sağlıkta 1 milyon740 bin yeni iş, diğer bağlantılı sektörlerde 1 milyon 100 bin yeni iş (toplamda 2 milyon 840 bin yeni iş) yaratılacağı tahmin ediliyor.
- Yani sosyal bakım hizmetlerindeki açığı kapatmak üzere yapılacak ek harcamalar, bir yandan hanelerin (özellikle de kadınların) üzerindeki ücretsiz bakım emeği yükünü azaltarak, işgücüne katılımlarındaki zaman kısıtlarını hafifletiyor. Diğer yandan da (2020 itibarıyla) 26,8 milyon çalışandan oluşan mevcut istihdamı, %10,6 arttırma potansiyeline sahip. İstihdamın mevcut cinsiyet bileşimine dayalı olarak, yaratılacak her 3 yeni işten neredeyse 2'sinde (%63,1'inde) kadınların istihdam edilmesi bekleniyor.¹²

Uluslararası verilerle yapılan karşılaştırmalar, bir ülkedeki bakım istihdamının toplam istihdama oranı arttıkça kadın istihdam oranının da arttığını gösteriyor.

- ⇒ Kamu yatırım ve harcamalarında sosyal bakım hizmetlerine öncelik verilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve bakım ihtiyacı içindeki toplumsal kesimlerin yaşam kalitesinin artırılması gibi sosyal hedeflerin ötesinde, ekonomik alanda milyonlarca yeni iş yaratma, işsizliği azaltma, işgücüne katılımı arttırma, yoksulluğu azaltma ve eşitlikçi büyümeyi destekleme potansiyeli göz önünde bulundurularak, mali politikaların oluşturulmasında bir hedef olmalı.
- ⇒ Bakım sektöründe yaratılacak işler aynı zamanda yerel hizmetlerin gelişmesine dayalı bir büyüme modeli içeriyor. Bu işler kamu ya da KOBİ'ler tarafından verilecek emek yoğun hizmetler olmakla birlikte karbon emisyonları ve çevresel atık oranları da düşük. Diğer bir deyişle **Mor İşler** aynı zamanda **Yeşil İşler**. Sosyal bakım hizmetleri sektörü çekişli (talep yönlü) bir büyüme ile mor-yeşil işler yaratarak, eşitlikçi olmanın yanı sıra sürdürülebilir bir ekonomik modeli içeriyor.

Kamu harcamalarına ve mali politikalara toplumsal cinsiyet perspektifinden yaklaşmak, kadınları ekonomik olarak güçlendirmenin ötesinde, kadın-erkek herkes için insana yaraşır işler yaratma, işsizliği ve yoksulluğu azaltma potansiyeli taşıyor.

¹¹ İlkaracan, Kim ve Kaya (2015), *Sosyal Bakım Hizmetlerine Yatırımların İstihdam, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Yoksulluk üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği*, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Levy Ekonomi Enstitüsü.

¹² Gültekin-Karakaş, İlkaracan, Bayar, Özcanlı-Baran (2021), *Covid-19 Salgınında Bakım Krizi: Türkiye'de Bakım Hizmetlerinde Kapsama Açığı ve Kamu Yatırımlarının İstihdam Etkileri*, İTÜ-TÜBİTAK Raporu.

Taleplerimiz

- ⇒ Makroekonomik olarak, salgın sırasında başlayan mali genişleme politikaları, mevcut ekonomik kriz koşullarında salgından sonra da devam ettirilmeli. Genişleyecek kamu bütçelerinden yapılacak ekonomik teşvik paketi harcamalarının değişik alanlara/kalemlere göre tahsisi, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı, insana yaraşır işler yaratmayı ve yoksulluğu ortadan kaldırmayı hedef alan kapsayıcı büyüme kriterleri çerçevesinde yapılmalı. Toplumsal cinsiyet eşitlikçi bütçeleme ve bütçe programlarının hayata geçirilmesi için gerekli yasal ve mevzuat değişiklikleri gerçekleştirilmeli ve kurumsal mekanizmalar oluşturulmalı.
- ⇒ Gelir vergilerinde artan oranlı vergi sistemlerinin adil işlemesi sağlanmalıdır. Bu çerçevede alt gelir gruplarının (dolayısıyla kadınların) enflasyon artışlarından olumsuz etkilenmemesi için eşiklerin enflasyon düzeltilmesi yapılmalı; sadece temel gıda maddelerinde değil, ped, çocuk, hasta bezi gibi temel ihtiyaçlardan alınan yüksek oranlı KDV'ler düşürülmeli; en üst gelir grupları, özellikle de ranta dayalı gelir kalemleri ve servet üzerinden alınan vergi oranları arttırılarak, kamunun toplam gelir kaynakları içerisindeki payı geliştirilmeli.
- ⇒ Kamu harcamaları ve teşvik paketleri salt fiziksel altyapı/inşaat gibi geleneksel alanlara yönlendirilmek yerine, önemli sosyal ve ekonomik getirileri olan Sosyal Bakım Hizmetleri alt sektörlerine yönlendirilmeli. Sağlık, eğitim, okul öncesi çocuk eğitim ve bakım hizmetleri, uzun dönemli bakım hizmetleri, yaşlı ve engeli olan bireylere yönelik gündüzlü bakım hizmetleri gibi bakım ekonomisi alt sektörlerindeki hizmet açıkları Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleriyle uyumlu olarak ILO 2018 ve UN Women-ILO 2021¹³ çerçevesinde saptanan hedeflere yönelik tespit edilmeli, bu açıkları kapatmaya yönelik gerekli kamu yatırımları için kaynak aktarılmalı.
- ⇒ Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023, 1.7.'de "Kaliteli ve erişilebilir çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması amacıyla Belediye Kanunu'nun ilgili maddesinde yapılacak düzenleme ile nüfusu 100 bin ve üzerinde bulunan Belediyelere kreş ve gündüz bakımevi açma ve işletme zorunluluğunun getirilmesi sağlanacağı"na ilişkin taahhüt edilen mevzuat değişiklikleri bir an önce gerçekleştirilmeli.
- ⇒ İşgücü piyasasında iş ve iş-dışı yaşam dengesi uygulamaları (ücretli bakım izinleri, kayan ya da yoğunlaştırılmış iş saatleri, tele/uzaktan çalışma, çalışma haftasının kısaltılması, vb. uygulamalar) için insana yaraşır çalışma koşulları çerçevesinde gerekli yasal düzenlemeler yapılarak, işyerlerinin uygulamaya geçmesi sağlanmalı.
- ⇒ Ücretli bakım izinlerinde annelik izni ile eşit babalık izni yasalaştırılmalı, annelik ve babalık izinlerinin, çocuğun doğumundan ilköğretim çağına geldikleri 0-5 yaş dönemi içerisinde kısmi zamanlı çalışma ile birlikte esnek kullanımına olanak sağlanmalı; çocuk bakım izinlerinin yanı sıra istihdamdakilerin hasta/yaşlı gibi uzun dönemli bakım ihtiyaçları da karşılanacak şekilde

¹³ ILO 2018: Care Work and Care Jobs for the Future of Work, 5. Bölüm (<https://www.ilo.org/global/topics/care-economy/care-for-fow/lang--en/index.htm>); UN Women ve ILO 2021: A Guide to Public Investments in the Care Economy (https://www.ilo.org/employment/Whatwedo/Publications/WCMS_767029/lang--en/index.htm).

bakım izni düzenlemeleri yapılmalı, sigorta fonu oluşturularak, başta annelik ve babalık izni olmak üzere bakım izinlerin ücretli olması esas alınmalı.

- ⇒ İş ve iş dışı yaşam dengesi önlemleri erkeklerin ev içi iş yükünü kadınlarla eşit biçimde üstlenecekleri şekilde tasarlanmalı ve uygulanmalı; evden ya da kısmi zamanlı çalışma gibi düzenlemeler bakım yükümlülükleri olan tüm erkek ve kadın çalışanlar için eşit koşullarda uygulanmalı; özellikle erkeklerin iş ve iş dışı yaşam dengesi uygulamalarını benimseyerek ev içi ücretsiz çalışma saatlerinin artırılması teşvik edilmeli.
- ⇒ İş ve iş dışı yaşam dengesi için işgücü piyasası uygulamalarının önemli bir ayağı olan işyeri mesai saatleri insana yakışır işler çerçevesinde düzenlenmeli. Hali hazırda Türkiye OECD ülkeleri içerisinde en yüksek mesai saatlerine sahip ülkelerden biridir. Yasal olarak özel sektörde haftada 45 saat ile tanımlanan mesai saatlerinin yanı sıra de facto (fiili olarak) fazla mesai saatleri iş-iş dışı yaşam dengesi ile uyumsuzdur.¹⁴ Yakın zamanlarda çalışma haftasını kısaltan ülkelerin sayısının arttığı da göz önünde bulundurularak, Türkiye’de benzer bir geçiş için gerekli çalışmalar yapılmalı.
- ⇒ Ev içindeki ücretsiz iş yükünün kadınlar ve erkekler, kız ve oğlan çocukları arasında eşit paylaşımına yönelik kampanya ve kamu spotları yapılmalı, zorunlu eğitim müfredatında bu çerçevede gerekli eşitlikçi revizyonlar gerçekleştirilmeli.
- ⇒ İstihdamda kayıt dışı çalışmanın ortadan kaldırılması, işsizleri koruyucu önlemlerin enformel istihdam edilen ücretli çalışanları ve kendi hesabına çalışanları da kapsayacak şekilde genişletilmesi herkes için sosyal güvenliğe erişimi desteklemenin ötesinde, istihdamdaki kadın ve erkeklerin bakım izinleri, ilgili sigorta fonları, mesai saatlerinin düzenlenmesi gibi haklardan faydalanmasını da destekleyici olacaktır.
- ⇒ İşgücü piyasasında cinsiyete dayalı ayrımcılığı önleyici düzenleme ve uygulamalar ivedilikle hayata geçirilmeli. İşe alımlarda cinsiyet temelinde ayrımcılığın önlenmesinin takip ve denetimi yapılmalı; kamu ve özel sektördeki işkollarında ve yönetici pozisyonlarında kadın kotaları uygulanmalı; eş değerde işe eşit ücret için ücret saydamlığı, takip ve denetleme sistemleri yasallaştırılmalı ve uygulamaya konmalı; İş-Kur, belediyeler ve diğer kamu ve özel kurumların aktif işgücü piyasası uygulamaları (iş eğitimleri, işle eşleştirme, meslek danışmanlığı, vb.) toplumsal cinsiyet eşitliği hedefi ile icra edilmeli.
- ⇒ Eş değerde işe eşit ücret kadın ve erkeklerin, tamamen farklı işlerde çalışıyor olsalar dahi, objektif kriterlere göre eşit değerde olan işleri yaptıklarında eşit ücret almasının sağlanmasını ifade eder. Bu hedefe yönelik gerekli yasal değişikliklerin yanı sıra, bağımsız izleme ve denetleme gerçekleştirecek mekanizmalar oluşturulmalı. Örneğin diğer ülkelere benzer biçimde Çalışma ve İstihdamda Eşitlik Komisyonu oluşturularak iş değerlendirme kriterleri yeniden geliştirilmeli.¹⁵

¹⁴ 4857 sayılı İş Kanunu'nun 63. maddesi doğrultusunda; işçilerin haftalık çalışma **saati** en çok 45, günlük çalışma **saati** ise en çok 11 olarak belirlenmiştir, Mevzuata göre; haftalık 45 **saati** aşan çalışmalarda işçiler fazla **mesai** yapmış olur ve fazla çalışma ücreti kapsamında ücretlendirilirler.

¹⁵ Memiş ve Özar “Cinsiyetçi Ücret Ayrımcılığı” <https://www.kadinisci.org/2021/06/01/cinsiyetci-ucretayrimciligi/>